

EL VALENCIÀ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE A LA FACULTAT DE CIÈNCIES SOCIALS DE LA UV¹

USOS, CONFLICTES Y EXPECTATIVES

ALBERT MONCUSÍ FERRÉ

DEPARTAMENT DE SOCIOLOGIA I ANTROPOLOGIA SOCIAL

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

LLUÍS JUAN RODRÍGUEZ

DEPARTAMENT DE SOCIOLOGIA I ANTROPOLOGIA SOCIAL

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Recepció: febrer 2010; acceptació: febrer 2011

R E S U M E N

AQUEST ARTICLE ESTUDIA COM S'ESTRUCTUREN ELS USOS DEL VALENCIÀ A LA FACULTAT DE CIÈNCIES SOCIALS (FCS) DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA (UV) I QUINS SÓN ELS CONFLICTES I EXPECTATIVES SOBRE ELLS. LA PRESÈNCIA DE LA LLENGUA CATALANA EN EL CONTEXT UNIVERSITARI POT POTENCIAR-NE EL VALOR I L'ÚS SOCIAL, PER EN EL NOSTRE CAS AQUESTA LLENGUA S'HI TROBA EN SITUACIÓ MINORITÀRIA FRONT AL CASTELLÀ, EN COHERÈNCIA AMB EL LLOC QUE OCUPA EN LA SOCIETAT VALENCIANA. LA DOMINACIÓ DEL CASTELLÀ ES COMPROVA AMB UN ESTUDI DE FONTS SECUNDÀRIES DE LA UV (NORMATIVA SOBRE VALENCIÀ, ESTRUCTURA I EVOLUCIÓ D'OFERTA DOCENT SEGONS LLENGUA EN LES TITULACIONS DE LA FCS I AVALUACIONS DOCENTS QUE MOSTREN INCOMPLIMENT D'AQUELLA OFERTA). ELS GRUPS OFERTS EN CASTELLÀ SUPEREN QUANTITATIVAMENT ELS DE VALENCIÀ, DINS LA NORMATIVA DE MÍNIMS DE LA UV. HI HA, TAMBÉ, MÉS GRUPS IMPARTITS EN CASTELLÀ TOT I SER OFERTS EN VALENCIÀ, QUE NO EL CONTRARI. PER EXPLORAR ELS MOTIUS, IMATGES I VALORACIONS QUE ES TROBEN RERA AQUESTES DADES, ES RECORRE AL DISCURS RECOLLIT EN 32 ENTREVISTES SEMI-ESTRUCTURADES I TRES FOCUS GRUPS AMB ESTUDIANTS I PROFESSORS (PDI) DE LES DIFERENTS TITULACIONS I PERSONAL D'ADMINISTRACIÓ I SERVEIS (PAS). ELS DISCURSOS RECOLLITS I LES PRÀCTIQUES A QUÈ ES FA REFERÈNCIA MOSTREN COM S'EXPRESSA LA DOMINACIÓ DEL CASTELLÀ I EL PAPER QUE HI JAGA EL VALOR SIMBOLIC IDENTITARI DE LES DUES LLENGÜES EN INTERACCIÓ. LA PRESÈNCIA DEL VALENCIÀ AL CONTEXT UNIVERSITARI NO EN PRESSUPOSA LA PLENA PROMOCIÓ DELS USOS I VALORACIONS NI EL COMPLIMENT D'EXPECTATIVES EN RELACIÓ A ELLS. PER A QUE S'HI PROMOGUI EL CATALÀ, CAL CONÈIXER LA PERCEPCIÓ DEL CONFLICTE LINGÜÍSTIC PER PART DELS MEMBRES DE LA COMUNITAT UNIVERSITÀRIA I LES LIMITACIONS DE LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA DUTA A TERME FINS AVUI.

PALABRAS CLAVE:

CONTACTE DE LLENGÜES, INSTITUCIÓ UNIVERSITÀRIA, COMUNITAT UNIVERSITÀRIA, IDENTITAT COL·LECTIVA, DOCÈNCIA, CONFLICTE LINGÜÍSTIC, USOS LINGÜÍSTICS, CATALÀ/CASTELLÀ

¹ La recerca en què s'ha basat aquest article ha estat possible gràcies al suport de la Facultat de Ciències Socials de la UV. Agraïm especialment el seu suport i la col·laboració de totes les persones entrevistades.

INTRODUCCIÓ

La situació del valencià és certament paradoxal: quant a l'ús cult i oficial, i a pesar de les insuficiències notòries en este camp, estem millor que no hem estat en els darrers segles, des del Decret de Nova Planta (...); en canvi, quant a l'ús popular no sembla que assistim a cap tipus de represa i continuem en una situació de defaitecció lingüística, amb un empobriment i una castellanització de la parla quotidiana francament alarmants (...). També hem de dir que, a l'empara de l'Estatut d'Autonomia i de l'autogovern que l'Estatut ha fet possible, hem assistit darrerament a una clara milloria en el nivell de consideració i de prestigi social del valencià (...). Dissortadament, esta milloria es troba entebancada pel conflicte esterilitzador que es perpetua entre nosaltres, especialment en la ciutat de València i la seua conurbació. Un conflicte sobre el nom, la naturalesa i la normativa de la llengua pròpia dels valencians que n'impedix la salut i que acumula les dificultats en el procés de recuperació de la llengua que ens hauria d'identificar i unir com a valencians, en compte de separar-nos (Dictamen del Consell Valencià de Cultura i Llei de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, 1998)

Les paraules precedents presenten un estancament en l'ús del valencià relacionat amb un conflicte lingüístic amb connotacions identitàries. La situació que s'hi retrata l'han considerat diversos autors² com un dels aspectes centrals de la definició d'una identitat valenciana, juntament amb altres com el caràcter no industrial i filocastellà de les èlites i la vertebració territorial o la no constitució d'una capitalitat fora de discussió. Aquest article incideix en la qüestió específica de la llengua com a símbol i instrument de comunicació, en el cas de la universitat. El que presentem és part d'una recerca sobre els conflictes, expectatives i propostes de mi-

llora de l'ús del valencià a la Facultat de Ciències Socials (FCS) de la Universitat de València (UV).

APUNT METODOLÒGIC

Les dades³ de demanda de docència en valencià recollida per la UV, l'estructura i evolució d'oferta docent segons llengua en les titulacions de la FCS⁴ i les avaluacions docents que mostren si es compleix o no aquella oferta han configurat una primera font d'informació. En segon lloc, s'han fet 32 entrevistes semi-estructurades.⁵ En els perfils dels entrevistats hem tingut en compte la titulació, les variables d'autodefinició com a castellanoparlants o valencianoparlants i la predisposició a cercar de rebre o oferir docència en una o altra llengua. En el cas dels estudiants valencianoparlants hem inclòs un estudiant que pensa que català i valencià són llengües diferents. Entre els PDI hem cercat responsables Erasmus i professors que han impartit docència en valencià o castellà en grups que estaven oferts en una llengua diferent. S'ha fet un focus grup amb estudiants i dos amb PDI que havien estat dissenyats inicialment com a grups de discussió, però que no es poden considerar com a tals per l'escàs nombre de participants i perquè en tots els casos hi havia participants que es coneixien entre ells.

EL VALENCIÀ A LA SOCIETAT VALENCIANA

El diccionari Termcat defineix el conflicte lingüístic com «procés de tensió entre col·lectius humans sociolingüísticament diferenciats en què, en un marc de dominació política, se sol presentar una situació de supeditació d'una o diverses llengües a favor d'una altra». En les seues interaccions, els usuaris d'una llengua sovint s'hi veuen immersos en un ús polític. La política té un nivell institucional i un d'interpersonal, caracteritzat per la «ne-

² A tall d'exemple podem citar Marqués (1974), Mira (1997), Cucó (1989), Piqueras (1996), Cucó (1998), Castelló (2001) o Ninyoles (1968).

³ Les dades quantitatives tingudes en compte per aquest article es poden consultar al següent enllaç: <http://centros.uv.es/web/centros/sociales/data/informacion/E69/PDF0.pdf>

⁴ La FCS de la UV oferia, fins a la implantació de nous Graus des de 2009-10, quatre titulacions de primer o segon cicle: Treball Social, Sociologia, Relacions Laborals i Ciències del Treball. Aquest text fou redactat abans de la implantació d'aquestes noves titulacions.

⁵ Es realitzaren 4 entrevistes a PAS, que deixarem de banda per motius d'espai.

gociació de les relacions de dominació i solidarietat entre els individus en la interacció» (Woolard, 1996:20). El terreny dels usos lingüístics té derivacions en tots dos àmbits.

Ninyoles (1968) cita la diferenciació feta per Fishman (1967) entre disglòssia i bilingüisme. La primera—caracteritzada per una varietat lingüística «alta» emprada en àmbit formal combinada amb una de «baixa», d'ús informal—faria referència a una organització lingüística sociocultural, mentre el segon—l'ús combinat de dues llengües—correspondria a un comportament lingüístic individual. Així, la disglòssia resultaria de pràctiques i discursos enquadrats en un àmbit institucional mentre el bilingüisme correspondria al nivell interpersonal. Ambdós no serien, però, independents. Els usos lingüístics individuals no serien mai aliens a les decisions, pràctiques i discursos institucionals. A la vegada, però, aquestes darreres són el resultat d'un cúmul d'accions i discursos de persones concretes, que interactuen entre elles.

En el cas del valencià es combinen un bilingüisme que no només es tradueix a nivell interpersonal, sinó que esdevé una mena de mite de suposada harmonia lingüística promogut institucionalment, amb una disglòssia en què el castellà ha ocupat els àmbits més formals i prestigiosos (Pitarch, 1983; Hernández Dobón, 2001; Ninyoles, 1968; Nicolàs, 2004). Ens trobem amb una situació de disglòssia amb bilingüisme amb dos registres de català que poden resultar diferents—normativitzat i l'oral—i el castellà en situació dominant, sobretot en usos formals. Vegem-ho en els dos nivells proposats.

A) NIVELL INSTITUCIONAL

El recorregut històric de les actituds, discursos i pràctiques institucionals sobre el valencià és prou conegut, de manera que correrem el risc de ser massa esquemàtics per fer-ne una breu síntesi, centrant-nos en l'època contemporània. Des dels Decrets de Nova Planta, en la vida política i cultural del País Valencià ha predominat el castellà sobre un cata-

là minoritzat. La Renaixença valenciana de finals de segle XIX i principis del XX no es traduí en un moviment polític decididament autonomista. Es constituí un valencianisme regionalista amb limitat recolzament social i que, tot i alguns intents alternatius, arribà a promoure una folklorització del valencià. Mancà un consens al voltant de la necessitat de promoure un ús social del català. Iniciatives com els avantprojectes d'Estatut d'Autonomia, en període republicà haurien comportat canvis, però la Guerra Civil i el seu desenllaç les van estroncar. El Franquisme comportaria un aprofundiment en la minorització del valencià.

Els anys seixanta, assistim al naixement del valencianisme fusterià, que a part de promoure una unitat de llengua i poble catalans que incloïa el valencià i els valencians, apostava per una normalització lingüística del català a terres valencianes. Les tesis fusterianes representaven una amenaça a un *statu quo* marcat per unes èlites acomodades en un regionalisme espanyolista que, com a resposta, reforçaren el seu discurs anticatalanista (Cucó, 1977 i 1989; Nicolàs, 2004; Piqueras, 1996; Flor, 2009).

La transició a la democràcia estigué marcada per les disputes sobre la senyera, el nom i la llengua pròpia del país⁶ que foren emprats en la pugna pel poder al País Valencià. El conflicte va arribar a manifestar-se de forma violenta, amb atacs amb còctels molotov com els que es produïren a la casa de Joan Fuster o a la Facultat de Filologia Catalana de la UV i diverses agressions físiques i interrupcions d'actes públics, per part de determinats grups del sector anticatalanista conegut com a *blaver*. L'aprovació de l'Estatut d'Autonomia a les Corts Espanyoles, per la via de l'article 143 de la Constitució Espanyola⁷ va contribuir a apaivagar les manifestacions més violentes i va significar un esforç per institucionalitzar una determinada posició sobre l'ús aquests símbols, per bé que alguns sectors s'hi han mantingut contraris. En relació a la llengua, el text estatutari va establir que el valencià era l'idi-

⁶ Per a un coneixement detallat d'aquesta etapa, vegeu Cucó (2002).

⁷ Aquest article era destinat a Comunitats que no havien aprovat un Estatut d'Autonomia en la Segona República i que foren considerades «no històriques».

oma propi de la Comunitat Autònoma i en el text reformat d'estatut que entrà en vigor en 2006 es fa referència explícitament en diverses ocasions a un «idioma valencià». Val a dir, però, que el castellà segueix essent considerat en l'Estatut idioma oficial, per bé que no «propi», tot i que una particularitat remarcable del País Valencià és l'existència de territoris en què s'ha emprat tradicionalment exclusivament la llengua castellana.⁸

En el període post-estatutari s'han combinat alguns passos per a la promoció de l'ús social del català i el manteniment de l'enfrontament de dues posicions: el secessionisme lingüístic i la posició que considera el valencià com una variant de la llengua catalana. En matèria lingüística s'han posat en marxa iniciatives institucionals amb una doble pauta entre la promoció de l'ús de la llengua i la contribució a la reproducció del conflicte. Els anys vuitanta, el govern socialista promoué diverses iniciatives des de la Generalitat: 1) Llei d'ús i ensenyament del valencià (LUEV) (1983); 2) Introducció del valencià a la docència preuniversitària (1983) i, uns anys més tard, en la reglamentació i activitats universitàries; 3) creació de Ràdio Televisió Valenciana (RTVV), el 1984; i 4) Creació d'òrgans competents en matèria lingüística (Direcció General i Junta Qualificadora) i Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics (SIES).

Els posteriors governs del PP han propiciat la constitució de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), el 2001. L'organisme ha estat declarat

per l'Estatut de 2006 com «la institució normativa de l'idioma valencià», utilitza les normes ortogràfiques de Castelló⁹ i ha fet resolucions a favor de la unitat de la llengua. En altres terrenys com per exemple en educació la presència del valencià segueix essent minoritària, mentre que en els mitjans de comunicació roman molt escassa. Tal i com ha destacat Xambó (2001), no només ha estat el valencià poc present als mitjans valencians, sinó que en el cas de RTVV, l'índex d'audiència resulta pobre. A això s'hi sumar que aquesta presència és estranya en horari de màxima audiència i de vegades ofereix una imatge que afavoreix poc l'extensió de l'ús del valencià (Montoya, 2008). A més, els darrers governs han mandat la llengua valenciana com a element identitari i han apotat per mesures limitadores de la difusió del català i de la manifestació de la unitat entre les seues diverses variants dialectals.¹⁰

El conflicte lingüístic es manifesta institucionalment i la Universitat no hi és aliena. La defensa que fa de la unitat de la llengua li ha valgut atacs (atemptats amb còctels Molotov, pintades als aparadors de la seua Llibreria i confrontació judicial per part de la Generalitat Valenciana). La UV mira de facilitar l'ús del català garantint un mínim d'oferta de docència en aquesta llengua. S'ha dotat d'un Servei de Política Lingüística i de Comissions de Política Lingüística en els diversos centres. Ara bé, tot que ho preveuen els seus estatuts, no ha elaborat un reglament d'usos lingüístics. Amb la

⁸ Aquesta particularitat és reconeguda institucionalment per via de la Llei d'ús i ensenyament del valencià, que en l'article 36 del títol cinquè presenta un llistat de tots i cadascun dels pobles valencianoparlants o castellanoparlants, en cada província.

⁹ Normes aprovades el 1932 per diversos organismes valencians —entre ells «Lo Rat Penat», històrica entitat cultural que actualment aposta pel secessionisme lingüístic— coherents amb les normes establertes per Pompeu Fabra. L'organisme extraoficial Real Acadèmia de Cultura Valenciana va presentar, el 1981, les seues pròpies normes (anomenades de El Puig), que han estat seguides pel sector *blaver*, amb el suport esporàdic d'alguns mitjans de comunicació i de l'Ajuntament de València, a través de l'edició i distribució de publicacions com el Diccionari de la Real Academia de Cultura Valenciana.

¹⁰ Destaquen la proposta d'exclusió dels clàssics catalans de les matèries de literatura en educació secundària, el refús a que existira una única traducció en català del text de la Constitució europea, la no admissió de la titulació de Filologia Catalana per a oposicions a funció pública ni homologació com a coneixement de valencià —amb incompliment de diverses sentències judicials que anul·len la norma—, la promoció d'un títol específic de llengua valenciana en les Escoles Oficials d'Idiomes, paral·lel al de Llengua catalana, el tancament dels repetidors que permetien la recepció de TV3 a diverses poblacions valencianes o el recurs al Tribunal Suprem contra els articles 6.2 i 9.1. Estatuts de la UV per equiparar «valencià» i «català» i fer referència a «l'àrea lingüística catalana» —que recentment ha estat refusat— i el plet en el mateix òrgan, i amb idèntic resultat, per un article dels Estatuts de la Universitat d'Alacant que equiparava els mots «valencià» i «català».

manca d'un paraigua institucional sense forats, l'ús del valencià en l'àmbit de la UV està molt en mans dels qui l'utilitzen en les seues interaccions formals o informals.

B) EL NIVELL INTERPERSONAL

Les interaccions interpersonals es corresponen amb un àmbit de relació formal o secundari i un d'informal o primari. Hi ha qui és per a utilitzar una o altra llengua en qualsevol relació, però alguns estudis han mostrat que qui pot optar per ambdues llengües, en el primer tipus d'àmbit, solen utilitzar més el castellà, mentre deixen el valencià per al segon. Les persones bilingües empen el valencià en relacions de major proximitat mentre que la major distància amb l'interlocutor inclina

a l'ús del castellà. En la comunicació oral o escrita el més freqüent és desplegar usos monolingües en cada espai de relació. Això afavorix la llengua amb més suport institucional i l'ús de la qual pot resultar menys conflictiu: el castellà (Castelló, 2002).

No és estrany, així, que l'evolució en el temps dels usos i competència del valencià siga negativa. Dades del SIES de 1992-2005 mostren un descens del percentatge de persones que entenen i parlen valencià, però un augment del de les que diuen saber-lo escriure o llegir. Creix l'ús culte, probablement per l'impacte de l'escolarització de i en valencià.

Quant a les dades d'ús del valencià, la següent taula en mostra un descens sobretot en les relacions interpersonals públiques.

Taula 1
Competència en valencià al PV

	Entèn			Sap parlar			Sap llegir			Sap escriure		
	Gens/ poc	Bastant/ perfectament	NS/ NC	Gens/ poc	Bastant/ perfectament	NS/ NC	Gens/ poc	Bastant/ perfectament	NS/ NC	Gens/ poc	Bastant/ perfectament	NS/ NC
1992	16,8	83,2	-	39	61,1	-	56,4	43,6	-	84,2	15,8	-
1995	12,6	87,4	-	37,4	62,7	-	53,5	46,5	-	79,6	20,4	-
2005	26,6	73,3	0,1	47,6	52,1	0,3	48,9	50,8	0,3	69,8	29,8	0,4

Font: SIES. Generalitat Valenciana

Taula 2
Evolució de l'ús del valencià al PV

		1992	1995	2005
A casa	Generalment/sempre	48,9	49,1	35,1
	Més que castellà	1,6	0,9	1,3
	Indistintament	4,6	2,8	6,2
Amb amics	Generalment/sempre	38,6	39,9	30,5
	Més que castellà	6,5	5,2	2,3
	Indistintament	14,6	10,2	13,8
Al carrer	Generalment/sempre	23,1	16,7	16,5
	Més que castellà	6,4	5,3	3
	Indistintament	17,5	15,2	16,7
Botigues tradicionals	Generalment/sempre	40,2	42,1	27,1
	Més que castellà	5,8	4,9	2
	Indistintament	10,9	11,9	12,4
Grans superfícies	Generalment/sempre	22,2	26,5	18,2
	Més que castellà	6	4,9	1,8
	Indistintament	14,6	11,9	13,3

Font: SIES. Generalitat Valenciana

En la mateixa línia, Montoya (2008) ha comparat les dades del SIES amb les que ha elaborat Querol (2007) per al conjunt dels territoris de parla catalana i ha arribat a la conclusió que el català ha retrocedit molt més al País Valencià que als altres territoris, a l'àmbit domèstic però sobretot en l'interpersonal públic. Aquest mateix retrocés es pot constatar amb les dades del CIS, per bé que amb especial èmfasi a les comarques del sud del País i —en particular— entre persones d'ideologia conservadora i inferior nivell d'estudis (Agulló, 2008).

Es pressuposa a qualsevol persona una competència en l'ús del castellà i, per altra banda, els àmbits més formalitzats van acompanyats d'un ús escrit de la llengua no sempre present amb la mateixa importància en l'àmbit informal. El valencià esdevé llengua minoritària front un castellà més utilitzat a nivell oral i en el nivell escrit i formal en què les formes de comunicació s'associen al prestigi d'un o més interlocutors. Així, els valencianoparlants semblen abocats a assimilar-se a l'ús del castellà o a mantenir una lleialtat amb justificacions que ressalten el valor de la llengua i la solidaritat amb el grup dels qui la utilitzen, front una tendència a la major valoració del castellà (Castelló, 2002; Ninyoles, 1968). Però la defensa i valoració del valencià com a símbol és problemàtica, si atenem a les dificultats en la construcció d'una identitat valenciana, amplament documentades per autors que han utilitzat qualificatius il·lustratius per a referir-se a ella: identitat «ambivalent» (Piqueras, 1996), «vacil·lant» (Pérez de Guzmán, 1997) o «lleugera» (Cucó, 1998), o país «perplex» (Marqués, 1974), «desubstanciat» (Piqueras, 1996) o «desvertebrat» (Cucó, 1989).

En síntesi, es presenta un escenari de retrocés en els usos del valencià, un descens de competències emprades a nivell formal i informal i un lleu increment de les competències de lectura i escriptura, usades sobretot en un nivell formal en què segueix imperant el valencià. Les mesures de promoció han tingut resultat positiu en les competències però només parcialment i sembla que no l'han tingut en l'ús del valencià en la comunicació interpersonal. Sembla que les actituds i mesures institucionals en matèria lingüística han ajudat poc a la millora d'ús interpersonal.

USOS DEL VALENCIÀ A LA UV I A LA FACULTAT DE CIÈNCIES SOCIALS

Tant els Estatuts com la Carta de Drets i Deures dels Estudiants de la UV reconeixen el dret dels estudiants a cursar estudis en qualsevol de les llengües oficials de la UV. En els estudis de primer i segon cicle el Consell de Govern de la UV estableix anualment un acord segons el qual s'estipulen uns mínims en l'oferta del curs acadèmic (OCA) en matèria d'idioma. En la seua versió de 2006, diu textualment que «en l'oferta de curs acadèmic, sempre que d'una assignatura (troncal, obligatòria, optativa) se n'ofereixca més d'un grup en una mateixa titulació, almenys una haurà de ser en valencià. Per tal d'anar incrementant la docència en valencià, per al curs acadèmic 2008-09, per cada quatre grups d'assignatures troncal o obligatòries s'haurà d'oferir almenys un grup en valencià». Així mateix, s'hi estableix que «Quan hi haja un sol grup en la titulació, aquest s'oferirà en la llengua que determinarà la CAT. No obstant això, per al curs 2006-07 s'han d'oferir en valencià almenys una quarta part de la docència impartida». El criteri que acabem de citar es manté avui, però no s'ha traduït en un augment progressiu de docència en valencià. Cal dir que, de fet, en els darrers criteris d'OCA considerats en aquest article (curs 2008-09) aquest propòsit se substitueix pel suggeriment que almenys un grup siga en valencià «sempre mantenint la proporció en relació al nombre de grups ofertats». L'incompliment del propòsit i la seua desaparició són coherents amb un estancament de la demanda de docència en valencià en tota la universitat i també a la FCS. A més, hi ha menys oferta de docència en valencià que en castellà. Segons l'enquesta anual d'avaluació docent que efectua el Gabinet d'Avaluació i Diagnòstic Educatiu de la UV (GADE), els incompliments d'idioma en la docència es produeixen normalment en grups ofertats en valencià. Les respostes institucionals formalitzen un sistema que després acaba prenent forma en respostes dels actors.

Els usos del valencià per part de PDI i estudiants s'han de veure des d'una aproximació a les seues percepcions i valoracions entorn a la llengua pròpia de la UV. La nostra finalitat és la de comprendre els motius que es troben darrere l'elecció d'una llengua

per a activitats de docència i aprenentatge i explorar quins aspectes hi són percebuts com a problemàtics. La formalització de múltiples aspectes en l'organització docent (idioma, horaris, aula, docent, crèdits, programa, textos...), combinada amb els motius i actituds dels actors configuren una situació complexa. Podem diferenciar ací entre motius de la tria lingüística de la docència i aprenentatge, coneixement, valoració i incompliments del sistema de perfils lingüístics.

A) *ELS MOTIUS EN LA TRIA LINGÜÍSTICA*

Les persones entrevistades declaren que preferixen triar una o altra llengua com a vehicle de docència o d'aprenentatge. Els motius per a la tria es poden agrupar en tres categories: defensa de la llengua com a símbol; percepció de la pròpia competència lingüística; i raons pragmàtiques.

En el cas de la identificació militant amb un símbol, entre els arguments esgrimits es troba la consideració de «llengua materna», la de pròpia «en el territori» i el risc de «pèrdua» de la llengua, si no s'utilitza.

Una segona possibilitat és que els docents i estudiants trien idioma a partir d'una valoració de la llengua com a ferramenta de comunicació d'acord amb la competència que en creuen tenir. Es considera que docència i aprenentatge són més senzilles en la llengua que hom creu dominar millor en un context de comunicació formal de cert nivell i precisió com és l'acadèmic. El motiu es troba entre qui prefereix castellà i qui opta pel valencià. Un cas particular són els estudiants Erasmus. Consideren que tenen competències més o menys limitades pel castellà, nul·les en el cas del valencià, i que valoren el castellà com a llengua molt utilitzada internacionalment.

En tercer lloc, hi ha raons de caire pragmàtic en l'elecció que fan pensar que l'idioma queda en un segon terme darrera d'altres criteris de tria. Entra ací el fet de cercar grups en valencià perquè es creu que el nombre d'estudiants hi és menys limitat. Cal tenir present que l'elecció es fa també en funció de les possibilitats que ofereix l'OCA. De fet, diverses persones entrevistades van manifestar haver hagut de triar assignatura en una llengua no desitjada.

En el cas dels estudiants, en uns casos s'anomena la falta d'oferta en la llengua desitjada i, en altres, es parla de la preferència per l'horari. Per als docents, sembla que en el moment d'assignar la docència imperen l'horari i el contingut per sobre l'idioma d'impartició. Segons alguns docents s'aplica primer un criteri de categoria i antiguitat, després d'horaris i contingut i, finalment, de llengua. Es faciliten així possibles incompliments. A més, manca control del compliment de perfil lingüístic. Les situacions que forcen a la tria d'assignatures independent de l'idioma s'agregen en el cas dels professors associats, que solen seleccionar matèries en darrer lloc. Com que en molts casos han de compaginar el treball en la Facultat amb un treball a fora, les seues limitacions horàries es veuen incrementades.

B) *CONEIXEMENT, VALORACIÓ, MOTIUS I INCOMPLIMENTS DEL SISTEMA DE PERFILS*

Quant al sistema de perfils lingüístics en la docència en primer i segon cicle, i el seu compliment, els discursos es poden classificar en diversos apartats:

1) Coneixement del sistema

Els estudiants entrevistats coneixen l'existència de perfils lingüístics en l'oferta docent però desconeixen com i amb quins criteris es defineix la llengua dels grups oferts. En un dels grups focals realitzats amb estudiants, per exemple, un dels participants va emprar l'expressió «muro administratiu» per a definir metafòricament una manca d'informació i comunicació per part de la institució, envers els estudiants, particularment sobre el seu funcionament intern. Entre les entrevistes al PDI, en canvi, es troben respostes precises sobre el funcionament del sistema, que apunten a les Comissions Acadèmiques de Títol (CAT) i els departaments en la definició de perfils lingüístics i l'assignació docent final.

2) Valoració general del sistema

El sistema és jutjat, des de la posició més favorable, com un mecanisme de garantia de drets individuals o d'atenció als estudiants que provenen de fora de la Comunitat Valenciana. Amb tot, alguns docents el consideren un mecanisme de garantia de

mínims de presència del valencià en la docència i la regulació de possibles conflictes sobre el seu ús. Algun docent el considera «un mal menor» perquè «si no hi hagueren grups en valencià hi hauria gent que ni tan sols donaria la classe en valencià, perquè automàticament es donaria una dinàmica per la que tindria que abandonar-la (...). El valenciano-parlant diu: parlem tots en castellà perquè aquell no entén» (EVTSPROFINCPRO.15).¹¹

Alguns entrevistats qüestionen el sistema. De fet, tenim més manifestacions contra el sistema que a favor. De primer, trobem un qüestionament per part de PDI que diuen que el sistema es creà com a mesura transitòria però que ha cristal·litzat un estancament de la normalització de l'ús del valencià, en definir els perfils com a opció tancada. L'argument apareix en diverses entrevistes amb termes com «segregació», «guetització» o «crear una reserva d'un grup en valencià». Es planteja la necessitat de flexibilitzar les opcions, obrint vies de negociació que permeten incorporar i mantenir estudiants en la docència en valencià. A banda de l'ampliació de traduccions o el suport d'estudiants que voluntàriament recolzen els que tingueren dificultats amb el valencià, se suggereix que en alguns grups no es defineixi perfil, deixant oberta la negociació a una situació de comunicació lingüísticament normalitzada.

Una altra opció és la que qüestiona que la competència en l'idioma de les assignatures haja d'acabar passant per davant de la que té el docent en els continguts de la matèria impartida, siga per un suposat excés de grups en valencià o perquè es manté el criteri lingüístic en la tria docent.

Entre els estudiants, trobem també alguns qüestionaments. En diversos casos es fa referència a la ineficàcia del sistema. En un cas en particular, s'afirma que pot atemptar contra la llibertat individual, en obligar als docents a conèixer el valen-

cià, cosa que fins i tot pot impedir que treballin a la UV persones de fora del país.

A banda de posicions a favor i en contra del sistema, trobem estudiants i professors que afirmen que l'oferta és desproporcionada o pobre. Els motius per a sostenir això són dos: la seua pròpia experiència o d'altres estudiants d'haver de matricular-se en un grup ofert en un idioma diferent al que preferia; i la creença que l'oferta de docència en una llengua s'hauria d'ajustar a la demanda i que, en el cas del català, l'oferta de grups és excessiva. També hi ha qui considera que l'oferta de grups és equilibrada des d'un punt de vista d'oferta/demanda però insuficient per a la promoció del valencià.

3) Incompliments del perfil lingüístic

El major o menor compliment de l'oferta docent, quant a idioma, respon a múltiples factors. Segons les nostres entrevistes aquests serien: interpretació de drets i deures i del sistema; poca disposició i capacitat de professorat i/o estudiants; disponibilitat de materials; falta de mecanismes de control; manca d'incentius; i context social extern a la UV.

En primer lloc, hi ha unanimitat entre els entrevistats en el sentit que els docents han d'utilitzar en les seues intervencions i en els materials que faciliten la llengua en què s'ofereix cada assignatura i que els estudiants han de poder utilitzar sempre aquella llengua que millor dominen. Els estudiants són particularment crítics amb els docents que no utilitzen la llengua definida en l'OCA i comparteixen amb els docents, tret d'alguna excepció, la idea que els alumnes han de poder emprar castellà i valencià independentment de la llengua que marca l'OCA. Algun estudiant considera que el sistema no obliga al docent a parlar en una llengua que no domina i algun docent sosté que en cap cas s'ha de forçar els professors a emprar una llengua que no controla.

El sistema de perfils és interpretat amb certa obertura al que serien incompliments de la llen-

¹¹ Per a les entrevistes utilitzarem els codis establerts en la recerca i que s'interpreten de la següent manera: EV = Estudi sobre el valencià; SOC/RRL/CCIT/TTS = Sociologia/Relacions Laborals/Ciències del Treball/Treball Social; PROF /EST/PAS = Professor/Estudiant/Pas; ERAS = Erasmus (Professor coordinador o estudiant); VAL/CAS = valenciano-parlant/castellano-parlant; VALCAS = Valenciano parlant que ha triat assignatures en castellà; CASVAL = Castellano parlant que ha triat assignatures en valencià; 1,4 = Docent que ha donat grups en què almenys 1/4 dels estudiants afirmaren en enquesta del GADE que reberen classe en una llengua diferent a l'ofeta en OCA; ExGx = Participent «x» en la dinàmica de grup «x».

gua establerta en l'OCA. De fet, sovint les situacions d'incompliment parteixen de negociacions que culminen amb un canvi de llengua de valencià a castellà. Els motius argüits són la manca de competència del docent en la llengua del grup, l'atenció als estudiants que no dominen el català—Erasmus o castellanoparlants—o la consideració que la majoria dels estudiants volen docència en castellà i no en català, i que no han tingut opció de matricular-se en un grup impartit en la llengua que preferien. Hi ha algun docent que incompleix el perfil en sentit invers—és a dir, que imparteix docència en català en grups definits en castellà—com a decisió per promocionar i defensar la seua llengua o perquè s'hi considera més competent.

Un segon punt que facilitaria incompliments seria la poca disposició i capacitat de professorat i/o estudiants a l'hora d'utilitzar i/o aprendre el valencià. Un aspecte vinculat, entre altres coses, al nombre limitat de PDI amb capacitat per impartir docència en valencià.

En tercer lloc, trobem una referència reiterada a la manca de mecanismes de control dels incompliments i a la falta d'incentius per a impartir docència en valencià. Val a dir que un dels docents entrevistats es va mostrar reticent a tota mesura que vagi encaminada a obligar l'ús de qualsevol llengua i que, de fet, l'única iniciativa engegada de control de docència es va eliminar a causa de les queixes de professors que es consideraven fiscalitzats en la seua tasca.

Un quart factor d'incompliment és la disponibilitat de materials en una o altra llengua, a conseqüència de la manca de traduccions—cas del valencià—o perquè el docent no ha facilitat les traduccions per manca de temps o per altres raons—cas del castellà.

Un darrer factor que sorgeix en les entrevistes és el context social valencià, en què es dona un poc ús i valoració del català. És una qüestió estructural que escapa a les possibles mesures que puguen prendre la FCS o la UV, en general.

CONCLUSIONS

La institució universitària no és aliena al conflicte lingüístic valencià, amb la seua doble vessant

institucional i interpersonal. Des de la Generalitat valenciana, s'han combinat algunes mesures de promoció, amb un discurs i mesures contra la difusió del català i el reconeixement de la seua unitat, que en algun cas han enfrontat el govern i la UV. Per altra banda, en la societat valenciana els usos i competències en català resulten molt menors al castellà i no van en augment. Només creixen i tímidament les competències en lectura i escriptura, segurament com a resultat de l'escolarització de i en valencià. Aa bé, els usos formals i els informals del valencià continuen essent escassos en comparació a un castellà socialment més valorat i tradicionalment utilitzat per les classes dominants.

Els usuaris del valencià es veuen obligats bé a substituir-lo pel castellà o bé a mirar d'apuntalar-ne l'ús amb discursos de lleialtat col·lectiva que difícilment resulten productius ateses les dificultats històriques en la construcció d'una identitat sòlidament arrelada en símbols com la llengua, la capitalitat, la senyera o el nom del país.

La realitat que hem presentat en aquest text mostra, en part, símptomes de la problemàtica lingüística. La normativa de la UV estableix uns mínims en docència en valencià però sense acompanyar la norma ni d'incentius ni de mesures de control del compliment d'aquells mínims. La mateixa normativa ha estat plantejant durant anys un propòsit d'augment progressiu de docència en valencià que no només no s'ha acomplert, sinó que el mateix plantejament ha desaparegut en la mateixa normativa, en l'edició més recent.

L'oferta de docència en valencià a la FCS és menor a la de castellà i es troba estancada. La proporció d'oferta teòrica compleix els mínims normatius, però en la pràctica és pobra, ja que amb certa freqüència s'imparteix en castellà docència oferta en valencià i el contrari resulta estrany. A més, que les assignatures optatives siguen sovint de grup únic impedeix mantenir el sistema de perfils.

El perfilat lingüístic sembla justificat si atenem a que pràcticament tots els docents i estudiants entrevistats mostraren preferència sempre per una o altra llengua, siga per identificació militant (cas del valencià), per competència percebuda o deixant la llengua en segon terme darrera d'altres criteris

(horaris o continguts). En el cas dels PDI, l'estructura de classificació jeràrquica segons categoria i antiguitat dificulta la tria de docència en un idioma i deriva en incompliments de perfil lingüístic d'assignatures ofertes en valencià. L'estipulació de la llengua d'una assignatura sol ser prèvia a la tria de matèries per part del professorat, de cara al curs acadèmic següent. A més, aquesta definició afecta a franges horàries determinades per a cada grup i no es pot canviar el perfilat lingüístic d'una assignatura concreta. Persones amb més categoria i antiguitat que altres trien per raons de contingut i/o horari assignatures troncales o obligatòries en català que impartiran després en castellà, impeding, així, que les trien docents de menys categoria i antiguitat, que les podrien impartir en valencià.

Els estudiants entrevistats desconeixen com es configura el sistema de perfils lingüístics i consideren que la FCS no els ha informat degudament. Amb tot, tant ells com els docents coincideixen a interpretar que el sistema se sosté per la gestió docent. Quan s'explora la valoració que fan les persones entrevistades del sistema de perfilat es veu que de vegades aquesta és positiva perquè es creu que permet mantenir drets dels castellanoparlants o mínims de presència valencià i drets dels valencianoparlants. En altres ocasions el sistema es valora negativament perquè es diu que promou una guetització de docents i estudiants. El que tothom té clar és que es donen incompliments del sistema. Els motius argüits són la poca disposició i capacitat de professorat i/o estudiants a utilitzar i/o aprendre valencià (fet vinculat a la presència –sovint forçada– d'estudiants estrangers o castellanoparlants en grups en valencià), la manca de materials en valencià, la falta de mecanismes de control dels incompliments de perfil, la manca d'incentius i, finalment, el context social extern a la UV, marcat per escassos usos i competències del català i poca identificació amb aquesta llengua.

Amb totes les reserves que cal mantenir en un treball qualitatiu com aquest, la nostra conclusió general és que la indefinició en la identitat col·lectiva i el debat sobre el nom de la llengua acaben afectant a la seua valoració, front un castellà fora de dubte i davant la presència emergent d'una

llengua amb un alt valor de mercat com és l'anglès. I creiem que és així perquè el valor identitari del valencià acaba sovint dirimint quina llengua és o no utilitzada en la docència i l'aprenentatge, amb actituds dels usuaris tenyides d'emocions de vegades visceral.

No resolt el conflicte identitari i sense un clar aixopluc institucional, les actituds i pràctiques lingüístiques interpersonals es mouen, a la FCS de la UV, en un terreny relliscós i les mesures i discursos institucionals resulten ineficaces i insuficients. La UV no s'ha dotat d'un reglament d'usos del valencià i la mesura del perfilat lingüístic en la docència està poc reeixida. A tot això, l'ús del valencià es veu perjudicat perquè una llengua minoritària acaba essent motiu de discòrdia i conflicte entre els seus potencials usuaris, abans que un instrument de comunicació. Les mesures de promoció del valencià tenen un futur poc esperançador, si en les relacions interpersonals els seus usuaris i els que no ho són no creuen que val del tot la pena utilitzar-la o, com a mínim, estar disposat a que altres la utilitzin per a comunicar-se amb ells.

BIBLIOGRAFIA

- AGULLÓ, V. (2010), «Anàlisi de la realitat sociolingüística del valencià», *Papers*, 96(2): 501-504.
- CASTELLÓ, R. (2001), *El país com a argument. Nacionalismes al País Valencià i Catalunya*, disponible a <<http://www.uv.es/~socant2/el-paiscomargument.pdf>>.
- (2002), «El mercat especulatiu del català al País Valencià», a *IV Congrés Català de Sociologia*, Reus, abril de 2002.
- CUCÓ, A (1977), «Actituds polítiques i lingüístiques al País Valencià contemporani», a *Treballs de Sociolingüística catalana*, 1:67-80.
- (1989), *País i Estat. La qüestió valenciana*, València, Tres i Quatre.
- (2002), *Roig i blau. La transició democràtica valenciana*, València, Tàndem.
- CUCÓ, J. (1998), «La insoportable levedad del País Valenciano» en M. A. BARTOLOMÉ i A. M. BARBAS (coords.), *Autonomías étnicas y Estados nacionales*, México, INAH, pp.105-132.

- FISHMAN, J. (1967), «Bilingualism with and without diglossia», *Journal of Social Issues*, 23(2) : 29-38.
- FLOR, V. (2009), *L'anticatalanisme al País Valencià: identitat i reproducció social del discurs del «blaverisme»*, Tesi Doctoral. València, Universitat de València.
- HERNÀNDEZ DOBÓN, F.J. (2001), *El valencià a València*, Tesi Doctoral. València, Universitat de València.
- MARQUÉS, J.V. (1974), *País perplex*, València, Tres i Quatre.
- MIRA, J.F. (1997), *La nació dels valencians*, València, Tres i Quatre.
- MONTOYA, B. (2008), «L'ús interpersonal del català al País Valencià», conferència inèdita. Disponible a <http://centenari.iec.cat/Textos/MontoyaB_CatalaSXXDef.pdf>. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- NICOLÀS, M. (2004), «De la identitat del poder al poder de la identitat: algunes consideracions sobre la situació de la llengua catalana al País Valencià», a *Revista Catalana de Sociologia*, 20:63-83.
- NINYOLES, R.L. (1968), *Conflicte lingüístic valencià*, València, 3i4.
- PÉREZ DE GUZMÁN, T. (1997), «Dialecto e identidad colectiva: los casos del País Valenciano y Andalucía», *Revista de Antropología Social*, 6:139-163.
- PIQUERAS, A. (1996), *La identidad valenciana*, Madrid, Escuela Libre Editorial.
- PITARCH, V. (1983), «Un cas singular de conflicte lingüístic: la situació actual del País Valencià», a *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 5: 41-51.
- QUEROL, E. (ed.), (2007). *Llengua i societat als territoris de parla catalana als inicis del segle XXI. L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, Comunitat Valenciana*, Barcelona: Generalitat de Catalunya. Disponible a <<http://www.sociolingüística.org/nouweb/admin/pdf/pdfadxGNY.pdf>>.
- VV.AA., *TERMCAT*, disponible a <<http://www.termcat.cat/>>.
- WOOLARD, K. (1992), *Identitat i contacte de llengües a Barcelona*, Barcelona, La Magrana.
- XAMBÓ, R. (2001), *Comunicació, política i societat. El cas valencià*, València, Eliseu Climent.

